

PAMin tavoitteet eduskuntavaaleihin 2019:

Otetaan vastuu ihmisestä

Maailma ympärillämme on kovassa muutoksessa. Muutos haastaa jokaista meistä. Me ihmiset tarvitsemme muutoksessa turvaa ja tunteen reilusta pelistä.

Politiikka on yhteisten asioiden hoitamista. Talous on meitä ihmisiä varten ja siksi sitä on hoidettava hyvin. Me PAMissa haluamme, että työtä tehdään Suomessa jatkossakin reiluilla pelisäännöillä. Emme halua jättää ketään yksin taistelemaan oikeuksistaan työelämässä. Tarvitsemme yleissitovuutta, työntekijöille vakaat ja turvalliset työolot, työnantajille selkeät ja ennakoitavat pelisäännöt ja palvelualalle menestyksen edellytykset ja mahdollisuuden olla jatkossakin Suomen työllistävin sektori.

Haluamme, että jokaiselle annetaan mahdollisuus tehdä osansa Suomen ja oman elämänsä kehittämiseksi. Tarvitsemme työtä ja työpaikkoja, jotka tarjoavat elämiseen riittävän palkan. Tarvitsemme sosiaaliturvaa ja julkisia palveluja, jotka antavat meille mahdollisuuden antaa parastamme.

Haluamme, että Suomella menee hyvin. Haluamme, että meidät palvelualojen työntekijät otetaan mukaan kehittämään työpaikkojamme. Haluamme, että mekin voimme kehittyä työssämme, sillä tuottavuus ja kilpailukyky syntyvät osaamisesta, innostuksesta ja luottamuksesta. Siitä, että työn murroksessa kaikkien tavoite on sama – luoda talouskasvua ja samalla hyvinvointia kaikille.

Me haluamme olla mukana tekemässä oikeudenmukaisempaa ja tasa-arvoisempaa, yhteistä Suomea. Tulevalla vaalikaudella tarvitaan uusi suunta.

Siksi tarvitaan:

(klikkaa linkkiä!)

Reilumpi työelämä

Alustatalouden tunnustettava työntekijänsä

Alipalkkaus kuriin

Inhimillisempi arki

Elämiseen riittävä työaika

Sosiaaliturva ja sosiaalipalvelut nostamaan ihmistä

Tasa-arvoa ja toimivuutta työelämään perhevapaiden uudistuksella

Asiakasmaksut eivät estä palveluihin hakeutumista

Kohtuuhintainen asuminen ja hyvät liikenneyhteydet tukevat toimeentuloa

Kaikkien vahvuudet käyttöön

Lisää työkaluja paikalliselle sopimiselle ja työntekijöiden osallisuudelle työpaikalla

Palvelualat työn ja talouden kehityksen kärkeen

Matkailun hiomaton timantti kirkkaaksi

Osaamista kaikille

Työnantajalle vastuuta osaamisen kehittämisestä

Perustaidot kuntoon kaikille

Ammatillinen koulutus kuntoon

Säännöt tehdä niin kuin on oikein

Suitsitaan harmaata taloutta ja verovälttelyä

Laatu ja vastuullisuus julkisen kilpailutuksen ytimeen

Edistetään Ihmisoikeuksia, yritysvastuuta ja kansalaisyhteiskuntaa

SUOMI EUROOPAN YTIMEEN

Reilumpi työelämä

Alustatalouden tunnustettava työntekijänsä

Teknologian kehitys ja yhteiskunnallinen muutos muuttavat työtä. Tavanomaisesta työsuhteesta poikkeavat työn tekemisen ja teettämisen tavat ovat jo lisääntyneet ja lisääntyvät kaiken aikaa.

Palvelujen digitalisoituminen avaa parhaimmillaan monia mahdollisuuksia uudentilaisille palveluille ja tuo esiin piilossa olevia työtilaisuuksia. Alustatalouden työntekijät uhkaavat kuitenkin syrjäytyä kohtuullisista työnteon ja elämisen ehdoista, jos lainsäädäntö ei kehity samaan aikaan.

Osa alustoista välittää perinteisiä paikkaan sidottuja töitä – esimerkiksi siivousta ja kuljetusta. Alustat määrittelevät työlle standardit ja valikoivat sekä hallinnoivat työvoimaa. Ongelma syntyy erityisesti siitä, että työntekijän ja alustan välinen suhde on kuitenkin epäselvä. Työntekijät eivät useimmiten ole työsuhteessa alustaan ja alustat pyrkivät kiistämään työnantaja-asemansa. Ne puhuvat freelance-siivoojista ja kumppaneista.

Näin työntekijän vastuulle siirtyy tavallisessa palkkatyössä olevat velvoitteet, kuten eläketurva, muun työnantajakustanteinen sosiaaliturva, työturvallisuus, lomat ja työvälineistön. Työttömyysturvassa hänet saatetaan tulkita yrittäjäksi ja jättää sen ulkopuolelle. Alustatalouden töissä on paljon nuoria, maahanmuuttajia ja ihmisiä, joilla ei ole vakaata asemaa työmarkkinoilla.

Se, että alustatalouden työntekijöitä pidetään itsenäisinä freelancereina, merkitsee myös sitä, että heihin ei voida soveltaa mitään työehtosopimusta eivätkä he voi sellaisesta neuvotella.

Tilanne on työntekijöiden kannalta kohtuuton. Samalla aloille uhkaa muodostua tilanne, jossa ilman työnantajavelvoitteita toimivat yritykset (alustat) vääristävät alan kilpailua merkittävästi. Pahimmillaan hinnat voivat laskea niin alhaisiksi, ettei mikään toimija saa enää toimeentuloaan alalta.

Lainsäädäntöä tulee kehittää siten, että se selkeyttää työsuhteessa ja sen ulkopuolella tehtävän työn rajan. Samalla on pidettävä kiinni yleissitovuudesta, joka estää työehtojen dumppaamisen.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Työsopimuslakiin lisätään työnantajaolettama. Se merkitsisi, että jos työsuhteen piirteet täyttyvät, alustatalouden työntekijää pidettäisiin työntekijänä. Alustan omistajan pitäisi erikseen näyttää toteen tilanteet, joissa näin ei ole.
- Aluehallintoviranomaiselle annettaisiin oikeus antaa sitovia lausuntoja työnantajuuden syntymisestä.

Alipalkkaus kuriin

Epäselvyydet palkkauksessa ovat yleisiä. PAMin työsuhdeneuvontapalveluihin tulevista yhteydenotoista noin viidennes, yli 10 000, liittyy palkkaan: työaika- ja muihin lisiin, palkkasaataviin ja muihin palkka-asioihin. PAMin oikeuteen viemistä riita-asioista taas noin puolet koskee palkkasaatavia.

Alipalkkaus merkitsee sitä, että työntekijä saa selvästi pienemmän korvauksen tekemästään työstä kuin muut samoja töitä tekevät. Vastaavasti työnantaja pitää nämä työntekijälle kuuluvat rahat itsellään tai pystyy myymään tämän vuoksi palveluitaan tai tuotteitaan muita yrityksiä halvemmalla.

Vakavampi alipalkkaus uhkaa erityisesti nuoria työntekijöitä, maahanmuuttajia ja niitä, joiden työmarkkina-asema on yleensä ottaen heikko. Siihen, että työntekijä hyväksyy alipalkkauksen, liittyy usein tietämättömyys vallitsevasta palkkatasosta, työehtosopimusten olemassaolosta tai muista oikeuksistaan työntekijöinä. Rikosuhripäivystyksen ihmiskauppatapauksista puolet liittyi työperäiseen hyväksikäyttöön.

Vain törkeimpiin alipalkkaustapauksiin yltävät rikoslain työsyrintä ja kiskonnan tapainen syrjintä, jotka ovat kuitenkin osoittautuneet riittämättömiksi tunnusmerkistön tulkinnanvaraisuuden ja näyttökysymysten hankaluuden vuoksi.

AVI:n työsuojeluviranomaiset eivät nykyään suorita kattavaa työsuhteisten palkkavalvontaa. Työsuojeluviranomainen voi ilmoittaa poliisille vain niin ilmeisen alipalkkaustilanteen, jossa sen voidaan arvioida olevan rikoslain työsyrintää tai kiskonnan tapaista työsyrintää.

Käytännössä siis työehtosopimuksen alittavien palkkojen oikaisu on mahdollista vain yksityisoikeudellisena asiana, jos työehtosopimusta alittavaa palkkaa maksava työnantaja ei itse suostu asiaa oikaisemaan. Oikeuteen lähteminen on aina iso asia yksittäiselle ihmiselle.

Työnantajalle tulee oikeuskäsittelynkin jälkeen maksettavaksi vain mahdollisesti pitkältikin ajalta kertyneet palkkasaatavat, mutta mitään sanktiota ei tästä työnantajalle seuraa. Voi ajatella, että tämä on työnantajalle halpa tapa lainata rahaa tai jopa ottaa omaan käyttöönsä työntekijän rahat, jos työntekijällä ei ole rohkeutta tai mahdollisuuksia viedä asiaa oikeuteen.

Alipalkkaus johtaa yritysten kannalta vääristyneeseen kilpailuun. Verotuksessa alipalkkaus merkitsee yhteiskunnan tuloverokertymän pienentymistä. Samoin sosiaalivakuutusmaksuja jää kertymättä. Alipalkatun työntekijän ansiot jäävät liian pieneksi ja näin hän joutuu käyttämään erilaisia sosiaaliavustuksia. Niistäkin lasku tulee yhteiskunnalle.

Alipalkkauksenkin ehkäisemiseksi on olennaisen tärkeää, että työehtosopimusten yleissitovuus turvataan. Ne muodostavat työelämän perustavanlaatuisen turvaverkon ja määrittelevät muun muassa alakohtaisesti kaikkia koskevat vähimmäistyöehdot.

Alipalkkauksen kriminalisointi olisi selkeä viesti, että yhteiskunta ei tällaista hyväksy.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Rikoslakiin otetaan uusi alipalkkausrikos. Se koskisi yleissitovan työehtosopimuksen määrittelemän minimitasan alittavan palkan maksua. Näin vakavimmat tapaukset tulisivat rikoslain piiriin.
- Aluehallintoviranomaiselle annettaisiin laajat valtuudet palkkauksen valvontaan.

Inhimillisempi arki

Elämiseen riittävä työaika

Palvelualat ovat ratkaisevassa asemassa Suomen työllisyyden kannalta. Palvelualojen asema ei kuitenkaan näy alan osaajien toimeentulossa tai työehdoissa. Palvelualojen työttömyyskassassakin samaan aikaan kun kokonaistyöttömyys on laskenut, soviteltua työttömyyspäivärahaa saavien määrä on kasvanut.

Osa-aikatyö on kaupan alalla ja matkailu- ja ravintola-alalla liki kolme kertaa yleisempää kuin työmarkkinoilla keskimäärin. Joissain ammateissa jopa kolmanneksella työntekijöistä viikottainen tuntimäärä on alle 20 tuntia viikossa. Osa-aikainen työ merkitsee osittaista toimeentuloa. Se johtaa liian usein työssäkävien pienituloisuuteen.

Jos työssäkäyvä on köyhä, se johtuu ensisijaisesti liian pienistä palkkatuloista, ei sosiaaliturvan ongelmista.

Työmarkkinaosapuolien tehtävä on neuvotella yleissitovat työehtosopimukset ja sopia työsuhteen ehdoista. Lainsäädännöllä voidaan karsia työvoiman käytöllä keinottelua. On yhteiskunnankin etu, että halukkailla työntekijöillä olisi mahdollisuus täysipäiväiseen työhön, josta voi saada kohtuullisen toimeentulon.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Lainsäädäntöön tulee vaatimus, että työsuhteen osa-aikaisuudelle on peruste.
- Lainsäädäntöön on lisättävä lisätuntien tarjoamisjärjestys, jolloin niitä olisi tarjottava ensimmäisenä pisimpään yrityksessä työsuhteessa olleille osa-aikaisille
- Lainsäädäntöön on saatava työajan vakiintumispykälä. Jos työntekijä tekee lisätunteja pitkäkestoisesti yli työsopimuksen mukaisen työajan, näiden tuntien tulee vakiintua uudeksi työajaksi työsopimukseen.
- Lisätuntien tekeminen perustuu vastaavanlaiseen tapauskohtaiseen työntekijän suostumukseen kuin ylityötä tehtäessä.

Sosiaaliturva ja sosiaalipalvelut nostamaan ihmistä

Sosiaaliturvaa ja palveluita on kehitettävä vastaamaan paremmin osa-aikaisten ja erilaisten keikkatyöntekijöiden tarpeisiin.

PAMin mielestä lähtökohta on, että työssäkävyn ihmisen pitäisi tulla tuloillaan toimeen. Jos työssäkäyvä on köyhä, se johtuu ensisijaisesti liian pienistä palkkatuloista, ei sosiaaliturvan ongelmista. Tämän vuoksi työnantajia olisi ohjattava vastuullisiin työaika- ja työsuhdekäytäntöihin, joiden myötä työntekijät saisivat elämiseen riittävän määrän työtunteja ja palkkaa. Koska tämä ei aina toteudu, PAM pitää tärkeänä, että sosiaaliturvaa uudistetaan vastaamaan ihmisten tarpeisiin muuttuvassa työelämässä.

Palvelualojen työntekijät pyörittävät palveluita 24/7-yhteiskunnassa. Voidakseen tehdä tämän, he tarvitsevat myös itse palveluja.

- Perusturvaetuusjärjestelmä on yksinkertainen ja kannustaa työntekoon
- Perusturva integroidaan tiiviiksi osaksi sote- ja työllisyyspalveluita
- Etuudet pidetään edelleen syyperusteisina, enimmäkseen yksilökohtaisina sekä ihmisten erilaiset tarpeet huomioivina.
- Epäoikeudenmukaisesta karensijärjestelmästä luovutaan
- Perusturvaa ja tuloja pystytään sovittamaan yhteen nykyistä paremmin
- Etuuksien verotusta tulee voida keventää
Perusturvaetuuksista osa on veronalaisia ja osa taas ei. Veronalaisia etuuksia verotetaan selvästi kireämmin kuin ansiotuloja, koska näin on ajateltu kannustaa ihmisiä elättämään itseään työllä.
- Kaikki perusturvaetuudet sidotaan indeksiin ja indeksikorotusten oltava pysyviä

Tasa-arvoa ja toimivuutta työelämään perhevapaiden uudistuksella

Palvelualoista erityisesti kaupan ala sekä matkailu- ja ravintola-ala ovat voimakkaasti naisvaltaisia. Alojen työntekijöistä 70 % on naisia. Palvelualat ovat myös ikärakenteeltaan nuoria. Turvallisuus- ja vartiointialalla, kaupassa ja matkailu- ja ravitsemisalalla yli puolet työntekijöistä on alle 35-vuotiaita. Siksi perhepolitiikka ja palvelut ovat näiden alojen työntekijöiden ja työnantajien kannalta erityisen tärkeitä kysymyksiä.

Nykyisin naiset käyttävät perhevapaista edelleen suhteettoman suuren osan. Tämä johtaa työelämän epätasa-arvoon naisten ura- ja tulokehityksen hidastuessa sekä perhevapaiden aiheuttaman kuormituksen kohdentumisen naisvaltaisille aloille.

Toimivat lastenhoidon järjestelyt ovat perheellisille työntekijöille välttämättömiä ja monella alalla keskeinen työvoiman saatavuuden edellytys. Esimerkiksi kauppojen aukiolojen laajeneminen on lisännyt sitä joukkoa, joka työskentelee iltaisin, öisin ja viikonloppuisin ja joka siksi tarvitsisi lastenhoitopalveluja myös näinä aikoina. Aloille yleiset patkätyöt, erikseen työhön kutsuttavien työsopimukset ja muu silppuisuus vaatii myös joustavuutta päivähoitojärjestelmästä.

Palvelualojen ja sen työntekijöiden kannalta onkin olennaista turvata nykyistä toimivimmat lastenhoitojärjestelyt.

Subjekttiivisen päivähoito-oikeuden rajaaminen vanhempien tilanteen mukaan asettaa lapset eriarvoiseen asemaan ja rajaa varhaiskasvatuksen piiristä pois lapsia, jotka tarvitsisivat eniten tukea. Kunnat ovat elokuun 2016 alusta voineet päättää varhaiskasvatusoikeuden rajaamisesta 20 tuntiin viikossa, mikäli vanhemmat eivät työskentele tai opiskele päätoimisesti. Tämä ottaa huomioon erilaiset työ- ja elämäntilanteet ja tästä rajauksesta on luovuttava. Se nostaa kynnystä ottaa vastaan tilapäistä työtä.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Tulevalla hallituskaudella uudistetaan perhevapaamalli niin, että se rohkaisee isiä perhevapaille, huomioi silpputyötä paremmin, lyhentää naisten pitkien työelämän ulkopuolisten jaksojen pituutta ja helpottaa ja joustavoittaa työn ja perhe-elämän yhdistämistä.
- Palautetaan subjektiivinen päivähoito-oikeus
- Turvataan lastenhoitopalvelut myös epäsäännöllistä työaikaa tekeville

Asiakasmaksut eivät estä palveluihin hakeutumista

Monet julkisista palveluista perittävät maksut ovat tasasuuruksia ja saattavat lohkaista palveluja tarvitsevan pienituloisen tuloista huomattavan osan. Pahimmassa tapauksessa maksut saattavat jopa estää tarvittavaan palveluun hakeutumisen.

PAMin mielestä asiakasmaksujen yleisten tasojen tuleekin olla kohtuullisia, eivätkä asiakasmaksut saa olla esteenä palveluihin hakeutumiseen. Jokaisella tulee olla oikeus tarvitsemaansa hoitoon kohtuullisilla kuluilla.

Käytännöt asiakasmaksujen perimättä jättämisestä ja alentamisesta on oltava selkeät, sitovat ja valtakunnallisesti yhteneväiset.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Asiakasmaksut eivät saa estää palveluihin hakeutumista. Asiakasmaksujen tulee olla kohtuullisia, käytännöt asiakasmaksujen perimättä jättämisestä ja alentamisesta oltava selkeät, sitovat ja valtakunnallisesti yhteneväiset.
- Viranomaisen on tarkistettava ennen perintätoimia, onko olemassa perusteita maksun alentamiseen tai perimättä jättämiseen.

Kohtuuhintainen asuminen ja hyvät liikenneyhteydet tukevat toimeentuloa

Kasvukeskuksissa ja suuremmissa kaupungeissa asumisen hinta on noussut kestävämmän korkeaksi ja matalalla palkalla toimeen tuleminen on jo tämän vuoksi lähes mahdotonta. Pienituloisille suuri osa käytävissä olevasta tulosta kuluu asumiseen ja se vaikuttaa merkittävästi toimeentulon mahdollisuuksiin sekä ajaa työssäkäyviä ihmisiä sosiaaliturvan asiakkaiksi.

Hintaa nostaa yksinkertaisesti se, että asuntoja on kasvukeskuksissa liian vähän. Tämä heikentää työvoiman liikkuvuutta ja aiheuttaa siten työvoimapulaa.

Kasvukeskuksissa tarvitaan sekä kuntien että valtion toimia, jotta asuntotuotantoa ja asuntorakentamiseen soveltuvien tarjontaa voidaan lisätä. Tällä voidaan samanaikaisesti huolehtia kohtuullisen toimeentulon sekä työvoiman saatavuuden edellytyksistä.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Valtion keskeinen väline kuntien asuntotuotannon ja maankäytön ohjaamisen ovat suurimpien kaupunkiseutujen kanssa tehtävät maankäytön asumisen ja liikenteen sopimukset (MAL-sopimukset). Näissä on jatkossakin varmistettava riittävän suuri asuntorakentamisen taso niin omistus- kuin vuokra-asunnoissa ja edistettävä valtion rahoituksella työpaikkojen saavutettavuutta joukkoliikenneinvestoinneilla. Lisäksi on tutkittava, mitä esteitä maankäyttöä ja rakentamista koskeva lainsäädäntö aiheuttaa riittävälle asuntotuotannolle.
- Palveluita on yhä enenevässä määrin saatavilla erilaisiin vuorokaudenaikoihin. Samoin työvoiman liikkuvuuteen on kiinnitetty huomiota työllistymisessä.
- Julkista liikennettä on tuettava nykyistä enemmän ja kehitettävä uusiin tarpeisiin työntekijöiden sujuvaksi siirtymiseksi kodin ja työn välillä

Kaikkien vahvuudet käyttöön

Lisää työkaluja paikalliselle sopimiselle ja työntekijöiden osallisuudelle työpaikalla

Aidolla paikallisella sopimisella voidaan edistää yritysten tuottavuutta, tarkoituksenmukaisia työjärjestelyjä ja työhyvinvointia. Epäluottamus, puutteelliset tiedot ja osaaminen sekä epätasapaino neuvotteluosapuolten kesken ovat merkittäviä esteitä paikallisen yhteistoiminnan edistämiseksi.

Näistä syistä esimerkiksi osa työehtosopimusten joustavoittavista sopimismahdollisuuksista jää hyödyntämättä. Jos työntekijäpuolelle taattaisiin paikallisten sopimusten tulkintaoikeus, se lisäisi uskallusta tehdä paikallisia sopimuksia.

Vahvistamalla työntekijöiden ja heidän edustajiensa tiedonsaantioikeuksia ja neuvotteluasemaa luodaan tasapuolinen neuvotteluasema ja paremmat edellytykset molempia osapuolia hyödyttävälle sopimiselle.

Yhteistoimintalakia kaavaillaan uudistettavaksi niin, että henkilöstön vähentämiseen liittyvät pykälät siirretään pois ja laissa käsiteltäisiin nimenomaan yhteistoimintaa. PAM pitää tätä hyvänä. Erittäin tärkeää olisi, että jatkossa yrityksissä ennakoitaisiin henkilöstön kanssa tulevia osaamistarpeita. Käsiteltävien asioiden joukkoon tulisi ottaa myös palkkauksen ja työajan järjestämisen periaatteita. Lisäksi työntekijöiden myötämääräämisoikeutta tulee vahventaa työturvallisuuteen ja työhyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Työehtosopimuksen nojalla tehtyjen paikallisten sopimusten osalta tulkintaetuoikeus siirretään työntekijäpuolelle
- Yhteistoimintalain irtisanomispöytäkirjojen siirtäminen työehtosopimuslakiin toteutetaan ja lakia kehitetään nimenomaan työpaikan yhteistoimintana.
- Yhteistoimintamenettelyssä käsiteltävien asioiden joukkoa laajennetaan mm. palkkauksen ja työajan järjestämisen periaatteisiin.
- Työntekijöiden myötämääräämisoikeutta vahvennetaan työturvallisuuteen ja työhyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä.
-

Palvelualat työn ja talouden kehityksen kärkeen

Palvelualoilla on suuri merkitys Suomen työllisyyden kannalta. Palvelualat ovat kannatelleet Suomen työllisyyttä myös viimeisimpien taantumien läpi. Palvelualoilla palkkasumma on kasvanut sekä teollisuusaloja että koko talouden keskiarvoa nopeammin. Ilman menestyviä palvelualan yrityksiä ja työntekijöitä Suomi pysähtyy.

Palvelualat ovat pitäneet yllä Suomen työllisyyttä taantumien aikana. Vuodesta 2007 alkaen PAM:n aloilla tehtyjen työtuntien määrä on vaihdellut vain suhteellisen vähän ja vuonna 2016 näiden työtuntien määrä oli tukkukauppaa lukuun ottamatta samalla tasolla kuin vuonna 2007. Palvelualoilla palkkasumma on kasvanut sekä teollisuusaloja että koko talouden keskiarvoa nopeammin. Erityisesti vartiointi- ja turvallisuusala ja kiinteistöhoito ja maisema-ala ovat tässä kasvattaneet kokonaispalkkasummaansa. Kaupan palkkasumma puolestaan on kehittynyt 2000-luvulla osapuolteen koko talouden keskiarvon mukaisesti. (Tilastokeskus)

Palvelualat kuitenkin usein jäävät elinkeinopolitiikkaa kehitettäessä sinänsä tärkeän vientiteollisuuden varjoon. Palveluiden merkitys kasvaa yhteiskunnan suurissa muutoksissa ja kiihtyvä kaupungistuminen tuottaa lisää kysyntää erilaisille palveluille. Siksi on tärkeää, että niihin kiinnitetään koko yhteiskunnan tasolla strategista huomiota, jotta tämä työllisyyden keskeinen tukipilari ei pääse murenemaan.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- **Luodaan kansallinen palvelualojen edistämishjelma**
Ohjelmalla haetaan yhdessä julkisen sektorin toimijoiden, sekä alaa edustavien palkansaaja- ja työnantajajärjestöjen kanssa keinoja, joilla voidaan edistää palvelualojen toiminnan edellytyksiä sekä uusien yritysten ja hyvien työpaikkojen syntyä palvelualoille sekä kartoitetaan riskejä ja mahdollisia esteitä alan suotuisalle kehitykselle.

Matkailun hiomaton timantti kirkkaaksi

Matkailu on yksi nopeimmin kasvava talouden ala maailmassa. Matkailu on kasvava vientiala ja merkittävä työllistäjä Suomessakin. Se voisi kuitenkin olla enemmänkin.

Matkailussa piilee suuri potentiaali vientitoimialana. Vuonna 2017 matkailun kokonaiskysyntä (kotimainen ja ulkomainen) Suomessa oli 13,8 miljardia euroa, josta matkailuviennin osuus 4,4 miljardia euroa. Matkailulla on paljon kerrannaisvaikutuksia muille toimialoille. Arvioiden mukaan yhden euron kulutus matkailuun tuottaa 56 senttiä muille toimialoille.

Matkailu tuottaa Suomeen merkittäviä vientituloja ja se kasvaa tällä hetkellä 3-4% vuodessa. Ja toisin kuin monet muut elinkeinotoiminnan alat, matkailualan työpaikat eivät siirry maasta. Ala on työvoimavaltainen ja tarjoaa myös mahdollisuuksia erittäin korkean jalostusarvon toimintaan.

Panostukset matkailuun ovat kuitenkin jääneet Suomessa vähäiseksi eikä sen merkitystä kansantaloudelle ja työllisyydelle ole riittävästi ymmärretty. Esimerkiksi Islanti on moninkertaistanut turismiin liittyvät työpaikkansa ja tulonsa lyhyessä ajassa. Taustalla on määrätietoinen brändi- ja elinkeinojen kehittämistyö. Islannin ulkomaan tavara- ja palvelukaupasta kertyi viime vuonna ylijäämää vajaa miljardi euroa. Ylijäämä muodostuu palvelukaupasta, jossa matkailun osuus on 48%. Islannin tavarakauppa on alijäämäinen.

Toimiala ei kuitenkaan kasva parasta mahdollista vauhtia ilman kuntien ja valtion toimia. Panostukset maksavat itsensä takaisin matkailutulona ja työllisyytenä.

Suomen panostus matkailuun oli vuonna 2017 oli 13,9 miljoonaa euroa, kun esimerkiksi Norjan vastaava luku oli 30,7 miljoonaa euroa ja Tanskan 26,6 miljoonaa euroa. Suomen on otettava mallia Islannin menestystarinasta ja korostettava erityisesti tunnetuimpien kohteidensa markkinointiin

Matkailun ja ilmastomuutoksen kannalta erityisen tärkeä on rataverkon kehittäminen. Jos lentomatkailun suosio laantuu, nopeat junayhteydet esimerkiksi Eurooppaan nousevat tärkeään rooliin. Tällöin Suomen on syytä tukea hankkeita, jotka parantavat yhteyksiä esimerkiksi Helsingistä Tallinnaan ja Tallinnasta aina Berliinin asti.

Lomakautemme ajoittuu tällä hetkellä myös toisin kuin muualla Euroopassa. Ulkomaisten turistien kysyntä ei kuitenkaan yksin riitä kotimaisille matkailukohteille, vaan rinnalla olisi hyvä olla kotimaistakin kysyntää. Meillä kotimaan lomamatkailu tyssää kuitenkin kuin seinään koulujen alkaessa.

Säät ovat meillä myös alkukesänä usein melko epävakaisia ja kylmiä ja lämpimämmät säät yltävät usein elokuun lopulle asti. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaan koulujen kesälomien myöhentäminen kesäkuun puolivälistä elokuun lopulle lisäisi matkailutuloa sekä työllisyyttä ja toisi kesäkuukausien matkailutuloja noin 219 miljoonaa euroa.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Matkailuun kohdistettava valtion yleisavustus tulee nostaa vähintään samalle tasolle muiden pohjoismaiden kanssa
- Kesäsesonkeja tulee tasata kesälomien siirrolla ja jaksottamisella muun Euroopan loma-aikojen mukaisesti heinä-elokuulle
- Suomi kehittää raideliikennettä pitäen mielessä erityisesti matkailun tarpeita
- Suomi tukee hankkeita, jotka parantavat nopeita junayhteyksiä Suomesta Keski-Eurooppaan

Osaamista kaikille

Suomen menestys on kiinni osaamisesta. Sen kehittämisestä on pidettävä huolta, jotta pärjäämme globaalissa maailmassamme. Vastuu tästä kuuluu niin yhteiskunnalle, työnantajalle kuin työntekijöillekin,

Talouden dynamiikassa on kysymys myös yritysten kyvystä reagoida ja sopeutua muuttuviin olosuhteisiin. Muutoskyvyn olennainen perusta on henkilöstön osaaminen ja osaamisen jatkuva päivittäminen. Kun työelämän vaatimukset muuttuvat, systemaattisella osaamisen kehittämisellä vähennetään myös työvoiman kohtaanto-ongelmia ja parannetaan yksittäisten työntekijöiden mahdollisuuksia työllistyä uudelleen.

Toinen talouden dynaamisuuden tekijä on mahdollisuus sopeuttaa työvoiman määrää ja laatua. OECD:n laskeman työsuhdeturvan kireysohjeiden perusteella kollektiiviperusteinen irtisanominen onkin Suomessa helppoa keskeisiin kilpailijamaihin verrattuna, ja takaisinottovelvoitteen lyhentäminen heikensi irtisanomissuojaa entisestään. Esimerkiksi ikääntyneet työntekijät irtisanoaan taloudellisilla perusteilla Suomessa selvästi herkemmin kuin Ruotsissa, jossa laissa säädetty irtisanomisjärjestys suojaa pisimpään yrityksessä työskennelleitä työntekijöitä.

Usein muutoksen yhteydessä puhutaan erityisesti kasvavasta yleisten valmiuksien, kuten sosiaalisten taitojen sekä viestintä- ja ongelmanratkaisutaitojen merkityksestä. Tosiasia on kuitenkin, että myös aivan perustaidoissa on puutteita, jotka vaikeuttavat menestymistä työelämässä. Kansainvälisen aikuiskoulutustutkimus PIAAC:n (2013) mukaan noin 600 000 suomalaista aikuista kärsii perustaitojen, myös digitaalisten, puutteista. Työelämän digitalisaation myötä ongelma alkaa olla kouriintuntuva.

Työnantajalle vastuuta osaamisen kehittämisestä

Koulutusmahdollisuudet ovat PAMin aloilla työskenteleville tärkeitä, koska alojen työntekijöistä keskimääräistä useampi on vailla perustason jälkeistä koulutusta. Kaikista palkansaajista tämä luku on 10%, mutta esimerkiksi kiinteistö- ja maisemanhoitoalalla 23%, vartiointialalla 16% ja majoitus- ja ravitsemusalalla 15%. (Tilastokeskus).

Työnantajat kuitenkin kouluttavat enemmän toimihenkilöitä kuin työntekijöitä, enemmän vakituisessa kokoaikaisessa työsuhteessa olevia kuin määräaikaisissa tai osa-aikaisissa työsuhteissa olevia. Toisaalta perustaitojen oppimisessa myös yhteiskunnalla on oltava oma roolinsa.

PAMin mielestä työnantajia pitää velvoittaa huolehtimaan paremmin ja tasapuolisemmin henkilöstönsä osaamisen kehittämisestä. Paremminkin osaava työvoima olisi työnantajalle tuottavampaa ja

innovatiivisempaa, työntekijöiden työmarkkinakelpoisuus pysyisi parempana ja yhteiskunta säästyisi uudelleen koulutusinvestoinneilta, jos osaamisesta pidettäisiin koko ajan huolta.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- työnantajalla olisi nykyistä laajempi koulutusvelvollisuus, kun tuotannollis-taloudellisista syistä irtisanomisuhan alla olevalle työntekijälle etsitään uusia tehtäviä.
- koulutusvelvollisuus koskisi myös takaisinottovelvoitteen kattamaa aikaa.
- Näyttötaakka koulutusvelvollisuuden täyttämistä siirretään työnantajalle.
- säädetään irtisanomisjärjestyksestä, joka motivoisi työnantajan pitämään huolta ikääntyvien työntekijöiden osaamisesta.

Perustaidot kuntoon kaikille

Tutkimuksen mukaan PAMin jäsenet haluavat kehittää digitaitojaan ja muuttuvat rohkeammiksi ja paremmiksi digiteknologian käyttäjiksi, kunhan heille suodaan mahdollisuus kehittää taitojaan. Tällä hetkellä mahdollisuudet tähän ovat kuitenkin hajanaisia eikä todellisten osaamistarpeiden tunnistamiseen ole keinoja, jolloin myöskään koulutusta ei voida kohdentaa vaikuttavasti.

Valtiovallan pitääkin asettaa erityispanoksia työssäkäyvien aikuisten osaamisvajaiden tarkempaan tunnistamiseen. Erityisenä painopisteenä ovat ICT- ja digiosaaminen sekä oppimisen metataidot ja ajatteluvälineet.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Valtio kehittää digitaalisen alustan osaamistarpeiden mittaamiseen ja koulutuksen kohdentamisen arviointiin
Digitaalisella alustalla jokaisella työntekijällä olisi mahdollisuus tehdä kerran vuodessa omia osaamistavoitteitaan kartoittava testi, jonka perusteella pystyttäisiin arvioimaan, millaista koulutusta hän tarvitsee osaamisensa kehittämiseksi ja ohjaamaan hänet tarvittavien palveluiden pariin.
- Valtio luo perustaitotakuu-ohjelman
Kohdennetaan julkisen sektorin kustantamana koulutusta henkilöille, joilla on todettu olennaisia puutteita perustaidoissa (lukeminen, kirjoitus, matematiikka, ICT-taidot). Tämä tekee ammatillisen kehittymisen muissa vaiheissa mahdolliseksi.

Ammatillinen koulutus kuntoon

Suomalainen ammatillinen koulutus koki merkittäviä muutoksia vuoden 2018 alussa, kun maan hallituksen ammatillisen koulutuksen reformina tunnettu koulutusuudistus astui voimaan.

Uudistuksessa oli hyviä elementtejä: se lähtee jokaisen oppijan omista tarpeista ottaen huomioon jo hankitun osaamisen, tiivistää pöhöttynyttä tutkintorakennetta ja tekee opintoajoista joustavia. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen lisääntyminen on periaatteessa kannatettava asia.

Käytäntö on kuitenkin nostanut esiin valuvikoja, joista monet juontuvat Sipilän hallituksen toteuttamiin merkittäviin koulutuksen rahoituksen leikkauksiin.

Merkittävin ammatillisen koulutuksen ongelma ovat koulutuksen järjestäjien kapeat resurssit, mikä näkyy mm. liian vähäisinä opettajaresursseina. Oppilaitokset ovat siirtäneet vastuuta opiskelusta oppijalle

itselleen itsenäisen ja verkko-opiskelun kautta, mikä on vahingollista erityisesti nuorille oppijoille. Myös työpaikalla tapahtuvan oppimisen lisääntymisen kuviteltiin virheellisesti tuovan säästöjä.

Opettajan tehtävänä on tuoda pedagoginen osaaminen työpaikalle, mutta se ei ole mahdollista, jos hän ehdi edes työpaikalle. Jokaisella oppimisympäristönä toimivalla työpaikalla tulee olla opettajan tarjoaman pedagogisen tuen lisäksi pätevä työpaikkaohjaaja tukemassa oppijan päivittäistä oppimista.

Ammatillisen koulutuksen tärkein kriteeri on laatu. Nykyinen ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä kannustaa tuottamaan tutkintoja mahdollisimman tehokkaasti. Tämän rinnalle tarvitaan vankkaa laadunhallintaa. Työntekijöillä on osaamista ja halua toimia merkittävämpänä laadunhallinnan elementtinä. Tällä hetkellä esim. OPH:n työelämätoimikuntien työntekijäjäsenet kokevat turhautumista, sillä toimikunnilla ei ole tarpeeksi keinoja valvoa ammatillisen koulutuksen laatua ja puuttua laadullisiin ongelmiin.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Ammatillisen koulutuksen kokonaisrahoitusta kasvatetaan
- Opettajaresursseja ja kontaktiopetuksen määrää lisätään
- Työpaikoilla tapahtuvaa opiskelua ja oppimista tuetaan riittävällä ohjauksella ja pedagogisella tuella Työpaikoilla pitää olla riittävän monta työpaikkaohjaajan koulutuksen saanutta henkilöä. Lisäksi on turvattava se, että opettajilla riittää resursseja viedä pedagoginen osaaminen työpaikoilla.
- Valtio luo digitaalisen alustan opintojen henkilökohtaistamiseen työpaikalla Yhteisellä alustalla, jolla voidaan seurata opiskelijan opintoja, taataan, että seuranta ei riipu koulutuksen järjestäjän resursseista ja vältetään eri toimijoiden päällekkäisiltä hankkeilta vastaavien alustojen laadinnassa.

Säännöt tehdä niin kuin on oikein

Suitsitaan harmaata taloutta ja verovälttelyä

Harmaa talous on uhka koko yhteiskunnalle. Se heikentää veropohjaa, työntekijöiden työehtoja ja työolosuhteita sekä rehellisesti toimivien yrittäjien toimintaedellytyksiä. Uudenlaiset työn teettämisen muodot ja työsuhteen rajojen hämärtyminen ovat omiaan lisäämään harmaan työn aluetta ja systemaattista pimeän työvoiman käyttöä, jossa työnantaja kiertää vastuunsa hänelle kuuluvista velvoitteista.

Aggressiivinen verosuunnittelu kaventaa hyvinvointivaltioiden veropohjaa ja altistaa yrityksiä epäterveelle kilpailulle. Veronvälttelyn sosiaalinen hinta on monella tavalla korkea. Kun toiset välttelevät veroja, toiset maksavat niitä enemmän ja tarpeellisten palveluiden rahoitus rappeutuu. Erityisesti tästä kärsivät kehitysmaat, jotka menettävät sen vuoksi tärkeitä tuloja, joilla voitaisiin rahoittaa palveluja niiden kansalaisille, esimerkiksi kouluja, sairaaloita ja teitä.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Otetaan käyttöön alihankintaan liittyvä ketju- ja palkkavastuu
- laajennetaan veronumerojärjestelmä työvoimavaltaisille ja runsaasti ulkomaista työvoimaa käyttäville aloille.
- Otetaan palvelualoilla käyttöön online-kassajärjestelmät, jotka vähentävät mahdollista ohimyyntiä ja veronkiertoa.

- Uudistetaan yhteisöverojärjestelmä
- Siirrytään EU:ssa yhteiseen ja yhdistettyyn yhteisöveropohjaan sekä yhteiseen yhteisöveron minimiverokantaan.

Laatu ja vastuullisuus julkisen kilpailutuksen ytimeen

Tällä hetkellä yksi keskeinen ongelma julkisissa hankinnoissa on se, että vaikka kilpailutuksissa tulisi valita kokonaistaloudellisesti kannattavin tarjous, silti hinnan merkitys saa usein liian merkittävän roolin. Tästä syystä tarjouksen voittaa monesti se toimija, jonka hinta on alhaisin.

Etenkin työvoimavaltaiten palveluiden kohdalla hintaan vaikuttavat merkittävästi henkilöstökustannukset, joiden vuoksi monet toimijat pyrkivät alentamaan kustannuksia palkkaamalla mahdollisimman vähän työvoimaa, ketjuttamaan työn teettämistä alihankkijoille tai kiertämään työelämän lainsäädäntöä ja työehtosopimuksen määräyksiä. Tämä puolestaan johtaa usein myöhemmin erilaisiin laatuongelmiin ja mahdolliseen lopullisen hinnan nousuun virheiden korjaamisen seurauksena.

Julkiset hankinnat ovat merkittävä taloudellinen erä ja niitä suuntaamalla voidaan vaikuttaa yhteiskunnalliseen kehitykseen laajemminkin. Hankintoja koskevaa lainsäädäntöä tuleekin kehittää niin, että hankinnoissa otetaan nykyistä paremmin huomioon sosiaalinen vastuullisuus ja ihmisoikeudet.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Uudistetaan hankintalakiin niin, että tarjous tulee valita aina parhaan hinta-laatu-suhteen perusteella.
- Sisällytetään hankintalakiin EU:n hankintadirektiiviin (artikla 18:2) sisältyvä sosiaalinen lauseke.
- Hankintaviranomaisten on otettava hankintasopimuksen erityisehdoksi asianomaisen työehtosopimuksen noudattaminen.
- Laaditaan julkisten hankintojen sosiaalisen vastuullisuuden kohentamiseksi kansallinen strategia, indikaattorit ja seuranta

Edistetään ihmisoikeuksia, yritysvastuuta ja kansalaisyhteiskuntaa

Yritystoiminnalla ja kansainvälisellä kaupalla on valtava merkitys ihmisoikeuksien toteutumisessa. Osa yrityksistä noudattaa ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoitetta vapaaehtoisesti jo nyt. Edelläkävijäyritykset esimerkiksi kartoittavat ihmisoikeusriskejä, auditovat alihankintaketjujaan, käyttävät vastuullisuussertifioituja raaka-aineita ja tekevät yhteistyötä ammattiliittojen kanssa.

Valitettavasti kaikki eivät kuitenkaan toimi näin ja vastuuttomat yritykset voivat edelleen saada epäreilua kilpailuetua ihmisoikeuksia polkemalla.

Reilut, kansainvälisiä ihmisoikeusperiaatteita noudattavat markkinat olisivat kaikkien etu.

Suomessa on viime vuosina leikattu merkittävästi kansalaisjärjestöjen rahoitusta. Tulevan hallituksen tulee turvata kansalaisyhteiskunnan toiminta. Erityisen tärkeää on varmistaa, että yritysvastuukysymyksiä seuraavien järjestöjen rahoitus nostetaan samalla verrokkimaiden kuten Ruotsin tasolle.

Tällä hetkellä noin 10% rahoituksesta ohjataan järjestöjen kautta kehitysmaihin. Ulkoministeriön tällä hallituskaudella tekemien avun tehokkuutta mittaavien arviointien perusteella kehitysyhteistyörahojen käyttö on sekä tehokkainta että huokeinta järjestöjen kautta.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Säädetään sitova laki yritysten ihmisoikeusvastuusta
Laki perustuisi yrityksille säädettävään huolellisuusvelvoitteeseen, joka noudattaa YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita. Huolellisuusvelvoite tarkoittaa käytännössä yrityksille oman toimintansa ja arvoketjunsä ihmisoikeusriskien tunnistamista ja velvollisuutta toimia riittävällä huolellisuudella välttääkseen toiminnan aiheuttamasta kielteisiä vaikutuksia ihmisoikeuksille.
- Yritysvastuuta edistävien kansalaisjärjestöjen valtion rahoitus nostetaan Ruotsin tasolle
- Nykyistä suurempi osuus valtion kehitysyhteistyövaroista kanavoidaan järjestöjen kautta
Osuus tulisi nostaa esimerkiksi 15-20%:iin nykyisestä noin 10%:sta.

SUOMI EUROOPAN YTIMEEN

Suomen on edistettävä vastuullisuutta sekä maamme rajojen sisällä että ulkopuolella. Puolustamme aktiivisesti ihmisoikeuksia, demokratiaa, sananvapautta sekä toimivia ja tasa-arvoisia työmarkkinoita.

Helpoin ja tehokkain kanava vaikuttaa vastuullisemman maailman puolesta on Euroopan unioni. Tarvitsemme vahvaa EU:ta torjumaan populistisia ääriliikkeitä ja turvaamaan sananvapautta, demokratiaa, oikeusvaltiota sekä reiluihin pelisääntöihin perustuvaa vapaata kauppaa.

Kannatamme eurooppalaisen yhteistyön tiivistämistä vastauksena kansainvälisiin haasteisiin, joihin Suomi on liian heikko vastaamaan yksin. Eurooppalaisia ratkaisuja, kuten esimerkiksi tiukempia uusia työlakeja, tarvitaan myös rajoittamaan jäsenmaiden välistä epätervettä kilpailua.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari on tärkeä julistus, joka vaatii myös kunnianhimoisen toimeenpanon.

Suomalaisen työn tulevaisuus ja työelämän oikeudenmukaisuus ratkaistaan Euroopan Unionissa. Suurin osa työlaeistamme säädetään EU:ssa, vaikka niiden vaikutusta ei välttämättä helposti huomaakaan. Varsinkin itäisen Euroopan EU-maissa yhteiset eurooppalaiset säännöt ovat kuitenkin työntekijöille korvaamattoman arvokas selkänoja. Ne ovat heille turva siitä, että heidän työpaikkojaan ei globaalien talouden kilpailussa alisteta oikeudettomiksi hikipajoiksi. Samalla lait turvaavat meille suomalaisille edes hieman tasavertaisemman kilpailun kansainvälisillä markkinoilla: tiedämme, että työn hintaa ei EU:n sisällä voida polkea millä keinolla tahansa.

Tämän vuoksi PAM esittää:

- Seuraava hallitus asemoi Suomen nykyistä selvemmin EU:n ytimeen, vahvan ja vaikutusvaltaisen unionin sekä työelämän kehittäjäksi